

Det kom bare 3 nr. i 1968

SPRÅKLIK SAMLING

1968
9. ÅRGANG

NR. 3

OKTOBER

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Lat oss få eit sams skriftmål på folkemåls grunn

Eg vonar det er ingen her i møtesalen som trur eller vil at me skal dragast med to skriftmål her i landet så lenge det er nordmenn til. Det er og rimeleg å gå ut frå at heller ingen trur at nynorsken som han er i dag skal verte einaste riksmålet i landet. Det er vel endåtil berre eit fåtal som trur at nynorsken maktar å halde sin posisjon. Mindre enn ein femtepart av skulane i landet har nynorsk som opplæringsmål. Over fire gonger så mange skular har bokmål — moderat eller radikalt. I 1940-åra var over ein tredjepart av skulane nynorskskular.

Når nynorsken på mindre enn 30 år har gått attende frå ein god tredjepart til under ein femtepart, så skjønar alle at slik kan det ikkje halde fram lenge før det er slutt. Ein treng ikkje vere profet eller spåmann for å kunne slå det fast, litt enkel matematikk er nok.

Lærar Tarald Nomeland heldt dette innlegget på årsmøtet i Noregs Mållag i Bø i Telemark. Innlegget var det mest radikale i samnorsk lei, men argumentasjonen fortener å bli nærare kjend.

Minkinga er over $\frac{1}{2}$ prosent om året. Me har ein margin på 19 pst. å gå på. Kvar einaste vaken nynorskemann er då nøydd til å spørje: Korleis kan ein hindre meir tilbakegang for nynorsken? Korleis kan ein få norsk målreising i ny framgang?

Styret i Noregs Mållag har sett ned ei Furre-nemnd til å gjeve svar på desse spørsmåla. Og nemnda har lagt fram eit skrift som styret har velsigna og nærast gjort til eit konfessionskrift for nynorskfolket — eit slags språkpolitisk Augustana. Det har på-

lagt kvart einaste mållag å setje seg vel inn i skriften, nytte det som grunnbok i studiesirklar — og etterpå skulle så desse katekumenane frå studiesirklane konfirmerast på helgedagskurs som femnde over heile landet. Det er ein plan for einsretting som ein aldri finn maken til i språkpolitikken. Ein må verkeleg spørje styret: Er skriften så gjævt og konklusjonane så ufeilbare at denne tvangslæringsa kan forsvarast? Er det ikkje ei grueleg overvurdering av Furre-nemnda når ein vil gjere skriften til ein slags koran eller bibel eller augustana? Styret vil ikkje berre opmode laga til å kjøpe og lese skriften, det vil påleggje — altså endefram maktbod, tvang. Hald fram slik, så vert det nok romsamt kring merkestonga, målfolket er ikkje kinesiske raudegardistar.

Eg reknar «Målreising 1967»

for eit mislukka arbeid. Skriftet inneheld påstander som det ikkje er grunnlag for og kjem med konklusjonar som er heilt ulogiske sett ut frå dei analysene av målstoda i landet som skriftet innehold.

Når det i skriften vert sagt at nynorsken har gjeve mest tøyg og gått lengst på veg mot tilnærming, og at bokmålet lite har endra seg i norsk lei, så er det endeframusant. Det er rett nok at dei fleste bokmålsdiktarane held seg til **gamalt** bokmål, at dei store forlaga og storparten av pressa gjer det same, at forretningsstanda er riks-målsvenleg o.s.v. Men dette er private personar og organisasjoner — og dei rår seg sjølve og kan nyte kva mål dei vil om det så var russisk. Men den som vil sjå korleis den offisielle skrivemåten for bokmålet er, må gå til dei godkjende ordlistene for skulebruk — og då vil ein sjå at bokmålet er sterkt oppnorska — ja, så sterkt at det er rettare å seie at bokmålet har gjeve mest tøyg og nærma seg mykje til norsk folke-mål. Det kunne ein og visst når ein hørde grylane frå Riksmåls-forbundet og den fanatiske fore-dreaksjonen mot språkendringane i 1938 og 1959.

«Ikkje meir tilnærming», seier Furre-nemnda. Det er ein konklusjon med farlege konsekvensar. Det er Stortinget som har vedteke tilnærming av nynorsk og bokmål på norsk folkemåls grunn som løysing av målstriden i landet — og å seie at ein ikkje vil gå den vegen lenger, er å seie at no vil me ikkje godtake at Stortinget avgjer korleis målfreden i landet skal skapast. Vil målfolket gjere eit slikt vedtak, har det skriva i frå seg den makta som kan skape ein varig og rettvis målfred. Stortinget har halde ei grei, norsk lei heile tida. Skulle språksaka no

overlatast til private eller halvfentlege institusjonar, så vil nynorsken gå sin undergang i møte — det er berre spørsmål om tida eller leveåra.

Riksmålsforbundet er hjarteleg samd med Furre-nemnda når ho seier: Slutt med tilnærming. Heilt rett, seier R.mf. Lat dei to målføra utvikle seg fritt ved sida av kvarandre. Nynorsken er eit vent mål som me elskar. Og Riksmåls-forbundet elskar nynorsken på den måten at det driv han ut or alle skular og posisjonar som det klarer.

Målfolket bør skrive Øverlands ord i si minnebok. Øverland var fanatisk riksmålsmann, men ein redeleg mann. Han sa: «Landsmålet kan ikke seire, det behøver vi ikke bekjempe. Men bokmålet kan komme til å seire hvis vi ikke samler alle våre krefter i kampanen.» Det er open tale. Landsmålet er sjølvsagt nynorsken som aldri kan seire. Bokmålet er det oppnorska bokmålet som Riksmålsforbundet må bekjempe med alle krefter. Alle som vil eit skriftmål av norsk rot i Noreg bør minnast Øverlands ord. Han såg rett, det er mellom riksmål og samnorsk striden står.

Det var professor Knut Liestøl som i 1934 la fram for Stortinget tilråding om å få slutt på målstriden i landet ved tilnærming av nynorsk og bokmål på norsk folkemåls grunn, så me om ei tid hadde berre eit norsk skriftmål, samnorsk. Liestøl var målmann, venstremann, språkmann. Hans tanke og formulering var genial. Og Stortinget vedtok tilrådinga hans mot berre 30 røyster. Og ettermennene hans i Kyrkjedepartementet heldt same leia, Nils Hjelmtveit og Helge Sivertsen. Dei la fram for Stortinget tilråding til rettskrivingsendringar i 1938 og 1959 og Stortinget ved-

tok dei. Og det losna skreder både åra av skulekrinsar som gjekk over til det radikaliserte nynorskmålet. At det seinare seig tilbake har både styringsverket og lærarane skulda for. Det vanta lærebøker på radikalt språk, det vanta vel-skula norsklynde lærarar, og det vanta ei sterk nynorsk presse til å verje dei vunne posisjonane.

Etter 1959 heldt me på å sjå inn i det språklege Kanaan. Både målføra var radikaliserte mykje og nærma seg kvarandre slik at berre eit steg til, så hadde me hatt samnorsk. Då sette riksmålsaksjonen inn slik at statsråden vart veik i knea og nemnde opp Vogt-nemnda. Helge Sivertsen var for veik då det røynde på. Hadde han vore sterk nok, så hadde han ikkje bryt seg det grann om foreldre-aksjonen, men sagt frå at lov skal lydast og Stortinget skal fullføre sitt arbeid for språkleg samling av det norske folket, og då hadde samnorsk skriftmål vore ein røyndom innan 1980. Men no er stoda slik at endå til Noregs Mållag seg ut til å vilja attende til vandring i øydemarka — i alle fall vil Furre-nemnda det. Og går me attende i øydemarka no, så kjem me aldri inn i noko norskspråkleg Kanaan.

Avviser me den løysinga Stortinget vedtok i 1934 og sia alltid har halde, så har me rive grunnen unna vårt eige bygg. Det er nyttelaust å tru at nynorsken skal verte norsk riksmål, han taper berre skanse etter skanse. Og held det fram slik, vil den dagen kome då nynorskflokken er så liten at ingen tek omsyn til han. Ikkje kan han halde oppe sine nynorske blad, ikkje sin bokheim, ikkje sine skular. Det er denne dødsgangen me vil hindre. Me kan det ved å få ein skriftnor mal som byggjer på talemålet til mesteparten av folket i landet.

for eit mislukka arbeid. Skriftet inneheld påstander som det ikkje er grunnlag for og kjem med konklusjonar som er heilt ulogiske sett ut frå dei analysene av målstoda i landet som skriftet innehold.

Når det i skriftet vert sagt at nynorsken har gjeve mest tøyg og gått lengst på veg mot tilnærming, og at bokmålet lite har endra seg i norsk lei, så er det endeframusant. Det er rett nok at dei fleste bokmålsdiktarane held seg til **gamalt** bokmål, at dei store forлага og storparten av pressa gjer det same, at forretningsstanda er riks-målsvenleg o.s.v. Men dette er private personar og organisasjoner — og dei rår seg sjølve og kan nytte kva mål dei vil om det så var russisk. Men den som vil sjå korleis den offisielle skrivemåten for bokmålet er, må gå til dei godkjende ordlistene for skulebruk — og då vil ein sjå at bokmålet er sterkt oppnorska — ja, så sterkt at det er rettare å seie at bokmålet har gjeve mest tøyg og nærma seg mykje til norsk folke-mål. Det kunne ein og visst når ein høyrd grylane frå Riksmåls-forbundet og den fanatiske fore-dreaksjonen mot språkendringane i 1938 og 1959.

«Ikkje meir tilnærming», seier Furre-nemnda. Det er ein konklusjon med farlege konsekvensar. Det er Stortinget som har vedteke tilnærming av nynorsk og bokmål på norsk folkemåls grunn som løysing av målstriden i landet — og å seie at ein ikkje vil gå den veggen lenger, er å seie at no vil me ikkje godtake at Stortinget avgjer korleis målfreden i landet skal skapast. Vil målfolket gjere eit slikt vedtak, har det skriva i frå seg den makta som kan skape ein varig og rettvist målfred. Stortinget har halde ei grei, norsk lei heile tida. Skulle språksaka no

overlatast til private eller halvof-fentlege institusjonar, så vil ny-norsken gå sin undergang i møte — det er berre spørsmål om tida eller leveåra.

Riksmålsforbundet er hjarteleg samd med Furre-nemnda når ho seier: Slutt med tilnærming. Heilt rett, seier R.mf. Lat dei to målföra utvikle seg fritt ved sida av kvarandre. Nynorsken er eit vent mål som me elskar. Og Riksmåls-forbundet elskar nynorsken på den måten at det driv han ut or alle skular og posisjonar som det klarer.

Målfolket bør skrive Øverlands ord i si minnebok. Øverland var fanatisk riksmålsmann, men ein redeleg mann. Han sa: «Lands-målet kan ikke seire, det behøver vi ikke bekjempe. Men bokmålet kan komme til å seire hvis vi ikke samler alle våre krefter i kam-pen.» Det er open tale. Lands-målet er sjølv sagt nynorsken som aldri kan seire. Bokmålet er det oppnorska bokmålet som Riksmålsforbundet må bekjempe med alle krefter. Alle som vil eit skrift-mål av norsk rot i Noreg bør min-nast Øverlands ord. Han såg rett, det er mellom riksmål og samnorsk striden står.

Det var professor Knut Liestøl som i 1934 la fram for Stortinget tilråding om å få slutt på målstri-den i landet ved tilnærming av nynorsk og bokmål på norsk folke-måls grunn, så me om ei tid hadde berre eit norsk skriftmål, sam-norsk. Liestøl var målmann, ven-stremann, språkmann. Hans tan-ke og formulering var genial. Og Stortinget vedtok tilrådinga hans mot berre 30 røyster. Og etter-mennene hans i Kyrkjedeparte-mentet heldt same leia, Nils Hjelmtveit og Helge Sivertsen. Dei la fram for Stortinget tilråding til rettskrivingsendringar i 1938 og 1959 og Stortinget ved-

tok dei. Og det losna skredet båe åra av skulekrinsar som gjekk over til det radikaliserte nynorskmålet. At det seinare seig tilbake har både styringsverket og lærarane skulda for. Det vanta lærebøker på radikalt språk, det vanta vel-skula norsklynde lærarar, og det vanta ei sterk nynorsk presse til å verje dei vunne posisjonane.

Etter 1959 heldt me på å sjå inn i det språklege Kanaan. Båe målföra var radikaliserte mykje og nærma seg kvarandre slik at berre eit steg til, så hadde me hatt sam-norsk. Då sette riksmålsaksjonen inn slik at statsråden vart veik i knea og nemnde opp Vogt-nemnda. Helge Sivertsen var for veik då det røynde på. Hadde han vore sterk nok, så hadde han ikkje bryt seg det grann om foreldre-aksjonen, men sagt frå at lov skal lydast og Stortinget skal fullføre sitt arbeid for språkleg samling av det norske folket, og då hadde samnorsk skriftmål vore ein røyndom innan 1980. Men no er sto-da slik at endåtil Noregs Mållag seg ut til å vilja attende til vand-ring i øydemarka — i alle fall vil Furre-nemnda det. Og går me att-ende i øydemarka no, så kjem me aldri inn i noko norskspråkleg Ka-naan. Avviser me den løysinga Stortinget vedtok i 1934 og sia alltid har halde, så har me rive grunnen unna vårt eige bygg. Det er nyttelaust å tru at nynorsken skal verte norsk riksmål, han ta-per berre skanse etter skanse. Og held det fram slik, vil den dagen kome då nynorskflokken er så li-tten at ingen tek omsyn til han. Ikkje kan han halde oppe sine ny-norske blad, ikkje sin bokheim, ikkje sine skular. Det er denne dødsgangen me vil hindre. Me kan det ved å få ein skriftnor-mal som byggjer på talemålet til mesteparten av folket i landet.

Over til side 6

LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Medlemspenger, kr. 10,— pr. år for dem som har eiga inntekt, og kr. 5,— pr. år for andre. Bladpenger kr. 5,— pr. år. Postgiro 16 378.

Formann: Rakel Seweriin, Stortinget, Oslo 1, tlf. 41.38.10

Kasserer: Ivar Hundvin, Postboks 636, Oslo 1. Tlf. 41.77.00

**INNOMNE
GÅVER**

i tida mai—juli:

Tomas Refsdal 20, P. K. Aamo 50, N. N., Surna 50, P. Ekker 10, G. Wiggen 10, O. F. Singstad 50, Snorre Benum 25.

Gåver gitt på grunnlag av stafettane, er her ikkje med. Det var i mars i år vi sende i veg desse stafettane, fire i talet, m.a. for å rette opp økonomien etter at dei to småkriftene var trykte og distribuerte. Vi lova å kunngjere kva for stafett som kom først i mål, og det vart stafett A med så fin sum som 475 kroner og med følgjande namn:

M. Aksnes, W. Brøgger, S. Gran Andresen, H. Hansen, M. Norderval, H. Dahl, H. Aasarød, L. O. Skjemstad, J. Benum, J. Tollaas, I. Høsteng, I. Hals, S. Foss, A. Myklebust, R. Morset, B. Almankås, O. Halvorsen.

Det store er ikke å vinne, men å delta, heiter det. (Somme seier jamvel at det store er å delta men ikke vinne!) Vi takkar alle deltakarar i stafettane, også dei som ikke vann. Trøysta får vere: SAKA VANN!

Var det godt nok vurdert?

Avisoverskrifter og kommentarer tyder på svært ulike oppfatninger av det Noregs Mållag vedtok på årsmøte sitt i Bø om målpolitikken framover. De spenner fra «farvel til samling», og i enkelte blad særlig til Språklig Samling, mens andre finner ut at nynorsken skal konsolideres i den forstand at rettskrivingsstriden skal bort, og til at «tilnærminga i røynda skal halde fram.»

I alt dette virvaret får vi holde oss til «Norsk Tidend» som sier at

«Rettast er det å seie at det møtet samla seg om, var at tilnærminga mellom nynorsk og bokmål lyt kvile til så lenge.»

Ingen kan nekte for at Riks-målsforbundet for lenge sia har hatt hell med seg i det å få tilnærminga til å stoppe opp når det gjelder bokmål. Ja, ikke bare stoppa opp, men i praktisk bruk har Riks-målsforbundet klart å føre det attover.

Og like fullt er vi i tvil om vedtaket i Bø.

Det som er sikkert er at utviklinga går sin gang enten Riks-målsforbundet, Noregs Mållag eller Språklig Samling vil. Den som da vil stå stille, blir liggende i bakevje på langt sikt.

Men en må ikke se bort i fra at den største parten av presse og litteratur er meir eller mindre knytt til Riks-målsforbundet, om det slett ikke alltid er medvete.

Her ligger **makta** så langt makt kan nytte i språkutvikling.

Noregs Mållag har aldri hatt en slik posisjon og trur sikkert ikke sjøl at det er råd å oppnå noe slikt heller. Men egentlig er det framsteg i **den leida** nynorsken trenger om han skal gjøre seg sterkere gjeldande. Han må rett og slett bli tatt meir i bruk.

Den som veit litt om å starte ei moderne dagsavis og arbeide den inn, er klar over at det trengs penger, penger og etter penger ved siden av det sterkeste pågangsmot i verda.

I så måte er ikke utsiktene lyse for Noregs Mållag. Å vinne en rimelig del av dags- og vekepresse er mange ganger tyngre i dag enn i begynnelsen av dette århundre da temmelig mange framstøt blei gjort.

Slike, reint praktiske, eller taktiske ting, bør gi grunn til ettertanke. En «konsolidert» nynorsk har nemlig neppe veksende gjennomslagskraft i presse av alle slag. Tida synes ikke å arbeide for han på det praktiske planet.

Sett ut fra dette er det grunn til å reise tvil om de taktiske vurderingene som vi går ut fra må ligge til grunn for å la tilnærminga kvile.

For — dette er en konkret kamp enten en liker å uttrykke det slik eller ei, og alle generaler

MEDLEMSPENGER

Somme står ennå til rest med medlemspenger for i år. Til påminning for disse ligger det ved en innbetalingsblankett. Vennligst bruk den så medlemskap og blad ikke stopper!

må la taktiske overlegginger bestemme sin handlemåte for den nærmeste tid.

En annen taktikk, et kompromiss, ville kanskje verke på en annen måte andsynes pressemakta. Drøyer det for lenge ut, er det ikke sikkert at maktstoda blir like god, så skral den enn er i dag og.

Hvor bærer det hen?

Av Tomas Refsdal

Språksituasjonen har vel aldri vært så bråket og utsigget som den er i dag. Det er sikkert ikke få nå som uvilkårlig spør seg sjøl: Hvor bærer det egentlig hen?

Heilt til for kort tid sia hadde landet vårt ei linje i språkspørsmålet, den såkalte **tilnærningslinja**, som gikk ut på at de to offisielle målformene våre etter hvert skulle nærme seg hverandre, for til slutt å smelte sammen til ett, slik at vi også her i landet kunne komme i den heldige stilling at vi hadde bare ett skriftspråk, slik de fleste andre land har det. Myndighetene her i landet var innstilt på dette, et stort flertall i Stortinget gikk bevisst inn for det. Det var vel bare ett av de politiske partia i landet som hadde **imot** denne linja, nemlig Høyre. De andre partia var klar over at det ville være et overmåte stort gode for land og folk å få bare ett skriftspråk, og tok derfor et klart standpunkt til fordel for dette.

Men hvor står vi i dag?

Det er dessverre forskjellige ting som gir grunn til å spørre slik. Den viktigste grunnen er naturligvis oppnevninga av den såkalte «Språkfredkomiteen» eller Vogt-komiteen, og hva den har gjort framlegg om.

Bare det at en slik komite blei oppnevnt, var jo nytt og mistenkelig. Komiteens oppgave skulle faktisk være å fremme forslag som tok sikte på å få «det som ennå måtte være igjen av språkstrid her i landet» ut av verden. Altså språkfred. At dette eventuelt **måtte** bryte med den tidligere offisielle tilnærningslinje, var klart — i hvert fall for alle som kjente noe til språkstridens karakter, og særlig da høyrefløyens innstilling. Vi visste jo at de konservative på riksmålssida ikke under noen omstendighet ville godta noen tilnærming. Og så godt kjennskap til forholdene hadde naturligvis også initiativ-

takerne til «Språkfredkomiteen». Derfor var det naturlig å trekke den sluttning at hensikten med å oppnevne komiteen ganske enkelt var: a) Tilnærningslinja skulle forlates. b) De konservative på riksmålssida skulle gis slike konsesjoner at de var tilfreds og derfor innstilte sin mest aggressive virksomhet. c) Nynorskfolka måtte også tilfredsstilles i noen av sine fornemste krav, så også de kunne slå seg til ro. — Og presis i denne retning gikk Vogt-komiteens innstilling.

Nynorsken innrømmes visse fordeler som jeg her ikke skal gå så nøyne inn på, men bare nevne en slik ting som at det bør komme lærebøker på begge målformer og til samme pris. En absolutt påkrevd og rettferdig reform. Det er forståelig at nynorskfolk setter stor pris på dette.

Men — jeg kan ikke fri meg for en mistanke om at det forekom en og annen «hestehandel» i denne komiteen. Og det er nesten utrolig hva nynorskfolka har gått med på til gjengjeld. Tidligere har det fra nynorskhold vært lagt for dagen en viss interesse for at vi i framtida må få ikke bare et felles skriftspråk men at det må bli et **godt norsk** skriftspråk, og de har derfor heller ikke vært likegyldige når det gjelder utviklinga i **bokmålet**. Og skulle noen innstilling være mer naturlig enn den? Men — har de forlatt denne innstillingen nå?

De konservative på riksmålssida har jo i Vogt-komiteens innstilling fått det akkurat som de ville ha det. Til og med når det gjelder den direkte **rettskrivningen** har riksmålsfolka oppnådd det utrolige: Vogt-komiteen anbefaler faktisk gjenopptatt i bokmålet de gamle konservative formene som Riksmålsforbundet har kjempa for i alle år og som vi ikke har hatt i rettskrivningen den siste menneskealder. Og det ser ut til

å ha skjedd med nynorskmedlemmenes godkjenning.

100 prosent klar kan vi kanskje ikke si at komiteens innstilling er på dette punkt, idet uttrykkene holdes i en noe ubestemt form, men tendensen er i hvert fall klar. Uttrykksmåten er f. eks. følgende:

«— vil komiteen peke på en annen årsak til den oppståtte strid og bitterhet, en årsak som for mange står som den vesentlige: tradisjonelle riksmålsformer som er levende i litteraturen, er ikke tillatt i lærebøker og for en del heller ikke i elevenes skriftlige arbeider.»

«— prinsipielt er det uheldig at ordformer som både har tradisjon i skriftspråket og er levende i litteratur og tale, utelukkes fra den offisielle rettskrivning.»

(Sitat slutt.)

Om dette kanskje ikke sies i direkte forslags form vil det måtte oppfattes som en **anbefaling** og dermed også som et forslag.

Som det vil sees er den ubestemte form «tradisjonelle riksmålsformer» brukt her. Det sies ikke akkurat **hvilke** og **hvor mange** ord de tenker på. Men uttrykket er brukt på en slik måte at det er naturlig å oppfatte det som om det gjelder de gamle formene som de konservative på riksmålssida vil ha inn i rettskrivningen igjen. Det må vel da også omfatte former som **etter**, **nu**, **frem**, **sne**, **sprog** osv.

Det er klart at skulle ei slik innstilling bli vedtatt, ville det bety et stort **tilbakesteg** i språkutviklinga her i landet. Istedentfor å føre målformene våre **nærmore** hverandre, ville de bli ført lenger fra hverandre. Språkkløyvinga ville bli **større** enn den er i dag.

En stor del av generasjoners arbeid og strev for å føre målformene nærmere hverandre, ville med ett bli lagt i grus.

Jeg tenker det er mange med meg som har vanskelig for å forstå at ei slik komiteinnstilling virkelig kunne se

dagens lys i vår tid. Etter de mange års tilnærningspolitikk, etter de mange års klare linje i språkpolitikken, skulle vi plutselig begynne å gå **bakover** igjen?

Men heldigvis har vi ennå ikke sett et slikt **sluttresultat** i denne sak. Og jeg kvier meg for å tro at Stortinget vil gjøre et så totalt knefall for den ytterste konservatismen i språkspørsmålet. Vi får ennå håpe at det framleis er et flertall av stortingsrepresentantene som har sin sosiale og nasjonale innstilling i behold, og som velger å holde fram med det eneste fornuftige i språkspørsmålet her i landet: **Tilnærningspolitiken**.

Da må Vogt-komiteens innstilling på **dette** punkt avvises. Derimot bør en del andre sider ved innstillingen, f.eks. det jeg foran nevnte om lærebøkene, få full støtte.

I Vogt-komiteens innstilling heter det et sted: «Komiteen tror ikke de forslag den fremmer kan skape språkfred i landet — — — ».

Nei, naturligvis ikke. Det skal ganske andre ting til for at vi skal få språkfred. Vi får ganske enkelt ikke språkfred før vi på et saklig grunnlag og i en fordragelighetens ånd samler oss om ett felles skriftspråk, et språk som storparten av folket slutter opp om, enten fordi de er enige i språket i og for seg, eller — de **godtar** språket fordi de kjønner at de derved skaffer sitt land og sitt folk et uvurderlig gode for all framtid.

Det er en slik ånd Landslaget for SPRÅKLIG SAMLING vil søke å fremme. Landslaget blei stifta nettopp for å søke å **samle** målformene, og dette arbeidet må holde fram inntil målformene **er** samla, enten dette vil ta kort eller lang tid.

Også vår organisasjon er en stridende part på språkfronten, men samtidig må den også se seg som en meklende instans mellom ytterfløyene. Det kan kanskje bli større bruk for denne instans i åra framover enn det noen gang har vært.

Tomas Refsdal.

Til stortingsrepresentantene

Av lektor Torkel Magnusdal

Når innstillinga fra Vogt-komiteen kommer opp i Stortinget, vil der etter alt å dømme bli en livlig debatt. Riksmåltilhengerne vil da stå sterkt, for de kan vise til det skrevne ord slik som vi møter det i dagspresse og litteratur. Men dette er ikke noe nytt, det har de alltid kunnet gjøre. Og det skrevne ord har alltid virka som ei bremse på språkutviklinga i landet vårt. Likevel er mye vunnet sia Henrik Wergeland tok opp arbeidet for et norsk skriftspråk. Trass i sterkt motstand er språket blitt norskere og norskere. Men 3 viktige trekk ved naturlig norsk talemål er enda ikke blitt gjennomført i skriftspråket. Det er 1) a-ord som heia, hytta, jorda, boka osv. Det er 2) a-verb som han kasta, dyrka, fiska, bada osv. Og det er diftonger som i bein, stein, skreiv, gauk, hauk, røyk osv.

Om a-ord skriver den kjente riksmålsmann rektor Gorgus Coward på side 54 i sin «Kortfattet riksmålsgrammatikk», utgitt av Det norske akademi for sprog og litteratur. Oslo 1959.: **I dagligtale vil i bestemte situasjoner de fleste nordmenn, også de som avgjort regner seg som tilhengere av riksmål, bruke tre kjønn.** Og på side 55 skriver han at a-formene står svakt i skrifttradisjonen. **Likevel er det ganske klart at riksmålet ikke kan stenge a-formene ute.** Og i den riksmålsordlista som Riksmålsforbundet gav ut i 1952 med riksmålsmannen Arnulf Øverland som en slags ansvarshavende, finnes ca. 150 a-ord, samt et mylder av andre gode norske ord og former.

A-verb og diftonger er så al-

minnelige i norske dialekter at det skulle nesten ikke være nødvendig å ta det opp her. I Aftenpostens «Hjem. Hva. Hvor.» 1956 kan en på side 91 lese at Oslo-dialekten har a-ord og a-verb som han kasta, han har kasta osv. samt diftonger som hauk, steik, røyk.

Riksmålsfolket pleier å slå stort opp at der er hundrevis av dialekter i landet vårt, og at det er umulig å skape et skriftspråk som kan dekke alle disse dialektene. Til dette er å svare at det har heller aldri vært tanken. **Det norske skriftspråket skal så langt mulig bygge på det som er felles og likt i de norske dialektene i by og bygd.**

Nynorskfolk vil kanskje synes at der blir få nynorske former i det endelige norske skriftspråket. Men da kan det være på sin plass å peke på det som Norsk språknemnd skriver på side 100 i «Framlegg til læreboknormal. Oslo 1957. Der står: **En tekst hvor a-verb er konsekvent gjennomført, skiller seg i hele sin stiltone så sterkt fra det som har vært vanlig bokmål til denne dag, at en med en viss rett kan kalle en slik tekst «nynorsk», selv om den ikke ellers har nynorskens spesielle formelle og lydlige kjennetegn.** Når en får gjennomført a-verb i det endelige norske skriftspråket, har nynorskfolk altså all grunn til å være fornøgd.

Vogt-komiteen innstiller på at det opprettes et språkvernråd med én seksjon for bokmål eller riksmål, og én for nynorsk. Viss dette blir vedtatt av Stortinget, får riksmålsfolket frie hender til å lage et skriftspråk uten a-ord, uten a-

SPRÅKLIG SAMLING

Redaktør: Knut Kvigne, Nedre Kalbakkvei 2 D,
Oslo 9. Tlf. 25.19.74.

Lat oss få - - - fra side 2

Det er ingen av oss samnorske i Noregs Mållag som ikkje vil ha målet så norsk som mogeleg, men me er realistar og reknar med stoda som ho er. Med 19 pst. av skulekrinsane bak oss og nokre fattige målblad som så vidt lever, nyttar det oss ikkje å føre det store ordet. Men Stortinget har til no vore velviljig mot atterreising av eit norsk skriftmål — og nokon betre grunn enn norsk folkemåls grunn å atterreise det på, fins ikkje. Difor skal me halde den lina til samnorsk skriftmål er ein realitet.

Det nyttar ikkje å føre målstrid

verb, uten diftonger, og — uten harde konsonanter. Det ser en av ord i riksmålsavisene som **skib**, **sprog**, **embede**, **vidne**, **yde**, **nyde** osv.

Det er ikke til å komme forbi at der av og til har vært gjort noen feilgrep, og at en i iveren har gått litt for fort fram. Men det er ting som kan rettes på. Og når det er gjort, må en fortsette arbeidet med å skape et norsk skriftspråk. **Og framgang og utvikling, ikke stillstand bør mottoet for dette arbeidet være.**

Stortingsmeldinga

om Vogt-komiteens innstilling vil vekke stor interesse blant våre medlemmer. Så langt vi rekker det vil derfor Språklig Samling sende denne meldinga til de av medlemene som sender oss ting. Skriv da til Språklig Samling, Postboks 636, Oslo.

på den måten at me kranglar om sidemålsstil og målbruk i statstnesta og prosentar i NRK, og liknande kranglesaker, me har ingen ting vunne med det, men gått attende. Me må ha eit endeleg mål i siktet mot heile tida og føre målstriden etter det. Og det endelege målet har den gode målmannen og språkmannen, professor Knut Liestøl, sett og fått Stortinget med på: Samansmelting av bokmål og nynorsk på norsk folkemåls grunn. Det er og Ivar Aasens grunntanke i ytste konsekvens. Det er farleg for målfolket å rá Stortinget til å gjere eit vedtak i 1934 til løysing av målstriden — og 34 år etterpå nekte å gå vidare på vegen. Støyter målfolket Stortinget frå seg, har det tapt alt. Både frå nynorsk synsstad og frå demokratisk synsstad er det rett å fire noko på bære kantar for å kome fram til målfred og eit samnorsk skriftmål som er heile folket si eige og bygd på norsk talemål.

Riksmålshykleri om skolespråket

I mitt virke som norsklærer i realskole og gymnas har jeg ganske fort kunnet konstatere at mange — kanskje de fleste — elever ikke er klar over hvilke former som er tillatt i bokmålet. De møter jo nesten utelukkende de moderate formene i rettskrivinga i sine lærebøker, og hvordan skal det da bli mulig for dem å velge når de ikke vet hva de har å velge i?

Riksmålsforbundet hevder som kjent at elevene ikke vet at de har anledning til å bruke former som sen, skjev og dugg i sine skriftlige arbeider, til tross for at forbundet samtidig hevder at disse formene brukes i all litteratur som elevene støter på utenfor skolen(!) Derfor lager riksmålsfolk skolebokbind der disse formene er påtrykt sammen med inntrengende oppfordringer om å ta dem i bruk.

Samtidig arbeider riksmålsfolk iherdig for at alle stykker som inneholder radikale bokmålsformer skal ut av lærebøkene. Grunnen er da åpenbar — barna må holdes i uvitenhet om at formene eksisterer. Og ikke nok med dette, nei, formene må også ut av ordlistene, altså forbys. Et skritt på vegen er at riksmålstilhengerne oppfordrer foreldre til å gi sine skolebarn ordlister der bare de konservative formene er oppført.

Vi som går inn for språklig samling må på det skarpeste ta avstand fra en slik ensporethet! Hvis tilnærningsformene — som svarer til de naturlige talemålsformene i størstedelen av landet — skal ha noen reell sjanse i skriftmålet, må skolebarn og skoleungdom få møte dem i alle fall i en del av det de leser. Slik det nå er, er det faktisk elever med nynorskbakgrunn som ofte skriver det mest konservative bokmålet, rett og slett fordi de tror det skal være slik. En av våre viktigste oppgaver må derfor være å arbeide for at de radikale kvotene i lesebøker må opprettholdes og helst utvides.

Dessuten må vi etter evne støtte forfattere, aviser, bladforlag og andre private institusjoner som bruker tilnærningsformene og viser at de går inn for et godt, norsk skriftspråk.

Egil Røssaak

Språklig Samling – Om ti eller tretti år?

Mål og midler for vår organisasjon

Mål og midler for vår organisasjon.

At der er liv i en organisasjon, viser seg bl. a. ved at medlemmene støtter opp om dens idé og er med på å stake ut kurset videre framover mot målet. Derfor bør vi nå få i gang en debatt innen Språklig Samling om hvordan vi på beste måten kan få fremme våre synsmåter i samfunnet. Vi risikerer naturligvis at visse organer for «den gule resse» (som «Frisprog») kan trekke løsrevne kritiske merknader fra debatten fram og triumferende holde dem opp for å underbygge sin påstand om at «Språklig Samling er en stendød organisasjon». Men den slags bør vi kunne overse. Det vi må konsentrere oss om nå, er ikke hva våre **motstandere** kan tenkes å gjøre, men hva vi **sjøl** bør gjøre.

Vårt utgangspunkt må være følgende: For det første har vi en idé — en tanke som en rekke mennesker har sluttet opp om, nemlig **ett norsk språk som skal samle alle nordmenn**. Dette språket skal bygge **både** på de litterære tradisjonene som er skapt gjennom de to skriftmåla som etter hvert er blitt utvikla fram til dagens nynorsk og bokmål, **og** på talemålet i by og bygd. På den måten meiner vi å komme fram til ei rikere, smidigere, bedre og mer rasjonell uttrykksform enn de to variantene av norsk som vi i dag sliter med.

For det andre har vi en organisasjon med et medlemsblad og et nett av medlemmer og kontaktmenn utover landet. Denne organisasjonen skal være vårt talerør, det er den vi må satse på, og det er den vi må arbeide for stadig å forbedre.

Vårt tredje utgangspunkt må være dagens situasjon på det språklige området i Norge. Vi vil da se at Riksmålsforbundet i løpet av 60 år er blitt en organisasjon som rår over ganske store

pengemidler, at visse aviser nærmest slavisk følger forbundets private «rettsskrivning» — (R.-forbundets ordliste normeres pussig nok delvis etter disse avisenes rettskrivning igjen) — og i realiteten gjelder dette også heilt eller delvis visse forlag og andre institusjoner. På den andre sida har Noregs Mållag og andre nynorskorganisasjoner ganske bra tilslutning, og tiltak som Det Norske Teatret bidrar til å svekke den uvilje mot nynorsk som har gjort og gjør seg gjeldende på visse hold. Til tross for tilbakegang for nynorsken i skolen brukes nynorsk på mange områder.

I bokmålet har den sterke konervative agitasjonen ført til at fornorskninga delvis har stoppa opp, og det språket vi finner i skolebøkene, likner ofte til forveksling Riksmålsforbundets «rettsskrivning». (Dette er vel **en** av årsakene til at den bølge av «riksmåls»-iver som ga seg utslag i brenning av bøker og i andre utskeielser for få år siden, har stilna.)

Hvor er så Språklig Samlings plass i bildet?

Vår organisasjon er ung, den har små midler, og det rår en fantastisk uvitenhet om hva vi egentlig går inn for. «Det breie publikum» har i stor utstrekning akseptert våre **motstanderes** påstander om hva vi står for, og «sannorsk» var av mange ansett som et skjellsord allerede lenge før landslaget blei stifta. Grunnen til dette er — uten det store propagandaapparatet som riksmålsfolket rår over — at hvis man lenge nok hører bare ett bestemt syn på ei sak, uten at noen innvendinger framkommer, anser man oftest dette synet som «det riktige», hvis man da ikke er så interessert at man begynner å tenke sjøl. Til og med enkelte av våre sym-

patisører har — i alle fall delvis på grunn av åpenbar uvitenhet og mangel på omtanke — akseptert «Riksmålsforbundets» standpunkt på visse områder.

Riksmålsfolket prøver også å gjøre laget ansvarlig for alle slags virkelige og påståtte uheldige foreteelser i norsk språkhistorie i vårt århundre, og en mann som J. B. Hjort søker som kjent flere steder i sin agitasjon å sette vår idé i en slags sammenheng med nazismen!

Hva blir våre oppgaver?

Hva skal vi så gjøre i tida framover? Dette meiner jeg nå bør gjøres til gjengstand for en åpen og aktiv debatt i våre organer. Medlemmmene bør skrive til bladet og til styret og tilkjennegi sitt syn på forskjellige spørsmål.

Det må for eksempel være grunn til å se litt på vår taktikk. Vår nær sagt eineste propaganda utad skjer gjennom medlemsbladet. (I tillegg kommer sporadiske avisinnlegg og deltakelse i en og annen debatt.) Dette bladet tar da sikte på både å holde fast på og orientere gamle medlemmer, og å vinne og overbevise nye tilhengere. Foreløpig har vi ikke råd til å utgi mer enn fire nr. i året, noe som alle nok er enige i er altfor lite. Men da må vår første oppgave være å gjøre disse fire nr. best mulig. Og for å kunne greie dette, må vi foreta en analyse av hva det egentlig er vi vil ta sikte på. Vil vi gjøre vår organisasjon til en massebevegelse, verve medlemmer i fleng?

Ja, det er atskillig som taler for **det**, bl. a. ville vi da få flere penger å rutte med, noe som igjen ville føre til at vår stemme lettere blei hørt, noe som igjen ville føre til flere medlemmer osv. Men noen masseverving er jeg redd for at vi ikke kan oppnå med vår nåværende politikk. Bladet tar i grunnen for mye

sikte på å nå dem som allerede er sympatisører og tilhengere. De som har små forutsetninger for å bedømme språksituasjonen og bare kjenner noen slagord fra språkstriden, vil ofte rett og slett reagere på ortografien i enkelte av innleggene i bladet og si: «Så dette er altså samnorsk. Det ser rart (stygt, uvant, nynorsk....) ut.» Og så lar de det bli med det.

(De merker neppe at hver skribent i bladet faktisk i større eller mindre grad har sin personlige rettskrivning, og at en sammenlikning med riksmålpublikasjonene derfor klart vil vise hvem som i virkeligheten går inn for «sprogtvang»!)

Vi mangler også en annen forutsetning for å bli en massebevegelse — vi er ikke primitive nok! Massen vil (dessverre!) ha enkle, lettfattelige slagord, appell til følelsene, absolutte «sannheter» uten skygge av tvil, erklæringer om at de — hvis de slutter seg til OSS — blir å regne blant de fremste i kløkt og dannelse eller utmerker seg på annet vis osv.

Hvis vi derfor vil gå inn for å bli en massebevegelse, må vi legge an på et mye mer stereotyp preg, språket i bladet må bli glatt og ensartet, artiklene må bli korte, slagordprega og lett-fattelige og noen bilder må også med; bilder som f. eks. viser sterke, sunne, lykkeelige samnorskmenesker som har overvunnet den dekadente, vonde riks-målsdjelen!

Språklig Samling — en eliteorganisasjon!

— Der står skrevet noe om å vin-

ne heile verden, men ta skade på sin sjel. Altså må vi søke andre veger. Hva med å bli en bevegelse for **eliten?** Enkelte vil hevde at vi er det allerede, og til en viss grad er jeg enig i det, men hvor mange av våre medlemmer vil våge å stå opp offentlig og erklære at de tilhører eliten? Temmelig ubeskjedent vil jo **det** lyde, til tross for at de fleste nordmenn nok innerst inne meiner at nettopp **de** på ett eller annet vis tilhører «eliten».

Nåvel, jeg beklager da at jeg — på tross av det jeg har skrevet ovenfor — her bruker ordet, og presiserer at jeg med dette utelukkende meiner at vi bør først og fremst ta sikte på å vinne en størst mulig del av det skiktet i befolkningen som følger med i det vi kaller kulturlivet (bøker, aviser osv.), og som i alle fall sjøl er overbevist om at de tar sine standpunkter etter å ha tenkt grundig igjennom premissene på forhånd. Men hvordan skal vi så overbevise dem av disse som nå stiller seg tvilende til oss om at det som vi går i.n for, også er riktig for **dem?**

Det første vilkåret er at de i det heile får kjennskap til våre synspunkt. Foreløpig må dette dels skje gjennom bladet, og dels ved at medlemmene skriver innlegg til avisene rundt om og der gjør greie for hva vi står for. Våre medlemmer bør også søke å spre skrifter som «Vegen fram til ett norsk». (At hvert medlem i laget burde kunne verve minst ett nytt medlem, er så sjølsagt at jeg ikke skulle trenge å nevne det. Likeså at mange flere burde kunne avse noen kroner ekstra når de sender inn kontingensten — **i rett tid!**) Når det

gjelder medlemsbladet, må vi der stadig ha det for øye at dette nr. kanskje leses av noen som ikke har kjennskap til vår organisasjon. Derfor må vi alltid ha med en artikkel eller et oppsett som slår fast hovedpunktene i vårt program. Vi bør også ha en artikkel som tar opp visse sider av moderne norsk språkutvikling til analyse og gjør greie for hvorfor vårt syn her er det riktige. Hvis man som undertegnede er fast leser av «Frisprog», skulle man verken mangle stoff til analyse eller den indignasjonens glød som driver en til å skrive. (Man må bare vokte seg for at gløden ikke blir en brann, for da **kan** man virke mot sin hensikt overfor nøytral leser.)

Når det gjelder ortografien, bør naturligvis hver innsender til bladet få skrive som han vil, ut fra det syn at vi er en pionerorganisasjon; vi kjemper for noe som enda ikke eksisterer (samlenormalen er et diskusjonsgrunnlag), og da er det umulig for oss å si at noe er riktig og noe annet er galt. Men det er likevel et spørsmål om vi ikke i den nærværende situasjon i alle fall bør unnlate å **oppfordre** medlemmene til å bruke de mest radikale formene. Én ting er at vi heile tida har målet i sikte og har samlenormalen som en antydning om hvor vi har tenkt oss; en annen ting er at vi i et organ som også tar sikte på å verve nye medlemmer bør vise en viss tilbakeholdenhets slik at potensielle sympatisører ikke støtes vekk av reint ytre ting før de har fått vite hva vi står for.

Jeg er klar over at en del medlemmer kan være uenige i det jeg her har skrevet, og vil oppfordre disse til å komme med motinnlegg, slik at vi kan få alle spørsmål skikkelig belyst. Jeg håper også sjøl å kunne komme tilbake til andre ting som jeg ikke har fått plass til i denne artikkelen. Noe vi bl. a. bør ta sikte på i den nærmeste framtid, er en debatt om Vogt-komiteens innstilling. Også der må så mange som mulig av våre medlemmer søke å gjøre sitt syn gjeldende.

Egil Røssak.

ØKONOMISK HJELP - - - ER GOD HJELP!